

Louis Clerc

”Ei missään tapauksessa saisi jarruttaa Holmaa Pariisissa!”

SUOMEN PARIISIN-LÄHETYSTÖN
PROPAGANDATOIMINTA ENNEN TALVISOTAA
JA SEN AIKANA

Louis Clerc käsittelee artikkelissaan Suomen pitkäaikaisen Pariisin-suurlähettilään Harri Holman propagandatyötä Ranskassa talvisodan edellä ja sen aikana.¹ Sodan sytyttyä Holma haki Suomelle tukea ranskalaisen yhteiskunnan eri piireistä, joilla oli hyvinkin eriävät ja jopa ristiin menevät tavoitteet. Clerc osoittaa, että pienten maiden rakentamasta myönteisestä maakuvasta oli ja on etua myös kriisien puhjetessa.

Jukka Nevakivi on käsitellyt Suomen ulkoasiainministeriön (UM) historiassaan suomalaisten diplomaattien yrityksiä levittää ulkomaisille yleisöille Suomen sisäisiin oloihin, ulkopoliittikkaan, talouteen sekä kulttuuriin liittyviä tietoja. Nuoren itsenäisen valtion piti 1920-luvulla tehdä itseään tunnetuksi todistaakseen olevansa oikea valtio ja puolustakseen omia intressejä kansainvälisissä neuvotteluissa.² Tällä propagandatoiminnalla oli selvä ulkopoliittinen tavoite, johon kytkeytyivät myös viennin- ja matkailun edistämistavoitteet. Tietoiseen propagandatoimintaan liittyikin olennaisesti nuoren kansan tiedostamatonta tarvetta valistaa ulkomaalaisia

omista olosuhteistaan. ”Suomea” piti määritellä kansallisena projektina ja esitellä maailmalle, jotta ulkomaille leviäisi edes jotain tietoa tuoreen itsenäisen maan kulttuurista, kielestä ja kansasta. Ministeriön sisällä tämä prosessi toteutui monella eri tasolla, ja Nevakivi korostaa propagandatyön perustuneen pitkälti kentällä toimivien diplomaattien ja edustajien ponnistuksiin. Länsi-Eurooppaan nopeasti rakennetut diplomaattiset edustustot näkivät propagandatyön tärkeänä keinona vakiinnuttaa myönteistä Suomi-kuvaa ja kehittää verkostoja, jotta suomalaiset diplomaatit kriisin tullessa saisivat helpommin yhteyden asemamaiden johtoon ja yleisöön.

Talvisota lienee yksi tutkituimmista ajanjaksoista Suomen historiassa. Sekä suomalaisten sodanajan propagandatoimintaa että ulkomaiden näkemyksiä Suomesta on käsitelty aiemmassa tutkimuksessa jonkin verran: Max Jakobson, Jukka Nevakivi, Martti Julkunen, Pekka Lähteenkorva, Jussi Pekkarinen, Elina Melgin sekä ”talvisota muiden silmin” -tyyppiset kirjat ovat esitelleet Suomen propagandatoimintaa sekä tapaa, jolla pienen maan taistelu uutisoitiin ulkomailla.³ Sodanajan propagandakampanja Suo-

1. Otsikossa oleva sitaatti on J. O. Söderhjelmin lause ulkoasiainvaliokunnan kokouksessa 22.1.1940: ks. Ohto Manninen & Kauko Rumpunen (toim.) *Murhenäytelmän vuorosanat. Talvisodan hallituksen keskustelut*. Edita 2003, 139. Kirjoittaja haluaa kiittää arvokkaista ja hyödyllisistä kommentistaan molempia tekstinsä lukeneita arvioijia.

2. Jukka Nevakivi, *Ulkoasiainhallinnon historia, 1918–1956*. UM 1988, 164–165. Tässä artikkelissa käytetään pääasiassa termejä, jotka aikalaiset itse käyttivät: ”Suomi-kuva”, ”propaganda” tai ”Suomen tunnetuksi tekeminen”. Elina Melgin on työsssänsä esittänyt ja pohtinut termejä ja käsitteitä, joita käytettiin sinä aikana. Ks. Elina Melgin, *Propagandaa vai julkisuusdiplomatiata? Taide ja kulttuuri Suomen maakuvan viestinnässä 1937–1952*. Helsingin yliopisto 2014.

3. Melgin 2014; Max Jakobson, *Diplomaattien talvisota*. WSOY 2002 (näköispainos); Jukka Nevakivi, *Apu jota ei annettu. Länsivallat ja Suomen talvisota 1939–1940*. WSOY 2000; Jussi Pekkarinen & Pekka Lähteenkorva, *Ikuisen poudan maa? Virallinen Suomi-kuva 1918–1945*. WSOY

Dosentti, FT Louis Clerc toimii yliopistonlehtorina Turun yliopiston poliittisen historian oppiaineessa. Sähköposti: loucle@utu.fi.

men puolesta jäi pitkään osaksi UM:n Lehdistö- ja Kulttuuriosaston virastomytologiaa: koordinoitulla kampanjalla Suomi oli onnistunut syöttämään muille tietyn kertomuksen maan tilanteesta saadakseen tuen omalle ulkopoliittikalleen.⁴ Myös Ranskan edustuston roolia on käsitelty aiemmassa tutkimuksessa.⁵

Tämä artikkeli tuo lisää tähän olemassa olevaan tutkimukseen hyödyntämällä entistä laajempaa lähdepohjaa rekonstruoidessaan lähettivät Harri Holman (1886–1954) toimintaa ennen sotaa ja sen aikana. Keskeisiä lähteitä ovat ulkoasiainministeriön Ranskan Suomen avustuskomitean arkistot, Holman omat paperit (esimerkiksi Åbo Akademin kirjastossa säilytettävä Ragnar Numelinin kirjeenvaihto Holman kanssa) sekä ranskalaiset arkistot ja julkaisut. Pyrkimyksenä on tapahtumahistorian seuraamisen ohella keskustella yleisemminkin pienten maiden ulkomaanedustustojen toiminnasta sodan alla ja aikana.⁶

”Maaperän muokkaaminen...”⁷

Harri Holman toiminta Pariisissa talvisodan aikana oli jatkoa hänen sotaa edeltäville ponnistuksilleen. Itsenäisen Suomen viranomaisten ensimmäiset yritykset tuoda esille ranskalaiselle yleisölle räätälöityä Suomi-kuvaa liittyivät vuonna 1919 pidettyyn Pariisin konferenssiin, jossa Suomi pyrki saamaan tunnustusta ja puolustamaan kantaansa Ahvenanmaan kysymyksessä.⁸ Lähetystön ensimmäiset niin kutsutut lehdistömiehet tulivat pääasiassa piireistä, jotka ennen itsenäisyyttä olivat toimineet suomalaisten kansallisten aktivistien äänenkantajina Ranskassa. Virkamiehet pyrkivät lähinnä tuomaan tietoa Suomesta laajemmalle yleisölle.

Saapuessaan Pariisiin vuonna 1927 Holma jatkoi edeltäjänsä Carl Enckellin aloittamaa imagotyötä.⁹ Uuden lähettilään toiminta koostui ennen kaikkea julkaisutyöstä, lehdistösuhteiden ylläpidosta sekä yleisestä verkostotyöstä Ranskassa. Toimintaa helpotti hänen erityisen pitkä kautensa Ranskan pääkaupungissa (Holma toi-

mi lähettiläänä vuosina 1927–1943), jossa pitkäjänteisyys oli keskeistä verkostoja rakennettaessa. Lähetystössä toimikin 1930-luvun lopussa myös muita edustajia, jotka olivat olleet kauan Ranskassa – tällaisia olivat esimerkiksi pääkonsuli Kaarlo Brusin ja kauppa-avustaja Mauno Nordberg.

Holma oli Ranskaan tullessaan yksi Suomen tuoreen ulkoasiainhallinnon kirkkaimmista täh-

2004; Martti Julkunen, *Talvisodan kuva. Ulkomaisten sotakirjeenvaihtajien kuvaukset suomesta 1939–1940*. Weilin+Göös 1975; Antero Holmila (toim.) *Talvisota muiden silmin. Maailman lehdistö ja Suomen taistelu*. Atena Kustannus 2009; Tiina Lintunen & Louis Clerc (toim.) *Ajankohta 2010 – Kenen sota? Uusia näkökulmia talvisotaan*. Uniprint 2010.

4. Ulkoasiainministeriön arkisto (UMA), 19 A, Tiedotustoiminta yleensä, Raportti: Suomea esittelevistä julkaisuista, Urho Toivola, 22.11.1952 (”Sotiansa aikana Suomi sai myönteisiä kokemuksia yleisen mielipiteen merkityksestä”); Haastattelut, UM:n Lehdistö- ja Kulttuuriosaston henkilökunta, 8.4.2010, muistiinpanot tekijän hallussa.

5. Ks. Nevakivi 2000; Henrik Tala, *Talvisodan ranskalaiset ratkaisijat Ranskan apu Suomelle 1939–1940*. Minerva Kustannus 2014; Louis Clerc, *La Finlande et l’Europe du Nord dans la diplomatie française. Relations bilatérales et intérêt national dans les considérations finlandaises et nordiques des diplomates et militaires français, 1917–1940*. Peter Lang 2011.

6. Pienten skandinaavisten maiden edustustojen kykyä vaikuttaa asemamaidensa näkemyksiin on pohdittu esimerkiksi teoksessa Patrick Salmon, *Scandinavia and the Great Powers 1890–1940*. Cambridge University Press 1997. Ks. myös Mika Aaltola, Agile small state agency. Heuristic plays and flexible national identity markers in Finnish foreign policy. *Nationalities Papers* 39:2 (2011), 257–276; *Cambridge Review of International Affairs* -lehden erikoisnumero ”The foreign policy power of small states”. *Cambridge Review of International Affairs* 23:3 (2010).

7. Holman ilmaisu löytyy hänen kirjeestään Ragnar Numelinille: Handskriftssamlingarna vid Åbo Akademis bibliotek (HÅAB), Ragnar Numelin, Brev 10, Harri Holman kirje Ragnar Numelinille 27.4.1940.

8. Ks. Matthieu Chillaud (toim.) *Les îles Åland en mer Baltique, héritage et actualité d’un régime original*. L’Harmattan 2010, 53–70.

9. Holmasta on kirjoitettu suhteellisen vähän huomioon ottaen hänen asemansa 1920- ja 1930-luvun suomalaisessa diplomaattikunnassa. Yleisesti ks. Arto Mansala & Juhani Suomi (toim.) *Suomalainen diplomaatti*. SKS 2003, 92–100.

Kuva 1. Harri Holma toimi Suomen Pariisin lähettiläänä vuosina 1927–1943. Laajojen verkostojensa kautta Holma osallistui myös positiivisen Suomi-kuvan rakentamiseen. Lähde: Museoviraston kuvakokoelmat. Kuva: HK10000:1460.

distä. Yliopistouralta vuonna 1918 ulkoministeriön siirtynyt, Kööpenhaminassa, Berlinissä ja Wienissä palvellut, monia kieliä hallitseva Holma oli monella tavoin ihannediplomaatti nuorelle valtiolle, jossa kokemus diplomaattityöstä oli vielä vähäistä. Tarve osoittaa Suomen olevan oikea valtio oikeine diplomaatteineen korosti klassista diplomaattikuvaa, jonka Holma oli täysin omaksunut. Saadakseen arvostusta pienen valtion oli toimittava perinteisesti, hän tiivisti: ”Vain suurvalloilla on varaa lähettää naurettavia ilmiöitä diplomaattisille paikoille. Pikku kansoilla ei”.¹⁰ Presidentti Relanderin sanoin Suomen ”paras ja luotettavin”¹¹ diplomaatti pysyi uransa loppuun asti sekoituksena klassismia ja eriskummallisuuksia, joista hänen kirjoitustyyliinsä lukuisilla hallitsemillaan kielillä on ehkä tunne-

tuin.¹² Pariisissa asuneen toimittaja ja kääntäjä Irja Spiran sanoin tämä ”hyvin vanhanaikainen, hyvin hyväntahtoinen kulttuurihenkilö”¹³ näki-kin työnsä ennen kaikkea kulttuurityön jatku- mona, sivistyneiden ihmisten kansankäymisenä ”maailman asioiden” äärellä.

Holma etääntyi kuitenkin Suomesta ja suomalaisesta poliittisesta ympäristöstä 1930-luvulla. Hänen tyyliään alettiin vieroksua, ja hänen raporttinsa hyödyllisyys kyseenalaistettiin Suomen kääntyessä sisäänpäin ja Euroopan muut- tuessa vaarallisemmaksi.¹⁴ Perinteinen ja sa-

10. Kansallisarkisto (KA), Harri Holman kokoelma, kansio 25, Harri Holman päiväkirja, merkintä 12.9.1924.

11. Eino Jutikkala (toim.) *Lauri Kristian Relander. Presidentin päiväkirja os. 1.* Weilin + Göös 1968, 447.

12. Seuraava vuoden 1927 lause antaa hyvän esimerkin sekä Holman tyylistä pahimmillaan että (epäsuorasti) hänen käsityksestään diplomaattityöstä: ”*Vetenskapsman- nen och diplomatens (i ordets högra betydelse) söka jag båda sanningens palette. [...] Båda å la fois är härlig man- nen idrott.*” Ks. HÅAB, Ragnar Numelin, Brev 10, Holma Ragnar Numelinille 23.5.1927. Vuodesta 1919 ulkomailla asunut Holma käytti osaamiaan kieliä usein sulassa so- vussa, erityisesti hänen päiväkirjan merkinnöissä. Kielet antoivat hänelle mahdollisuuden ottaa haltuun ja ym- märtää monia erilaisia ympäristöjä. Pahimmillaan Hol- man raportit sekoittivat kuitenkin andymaccoymaisin seurauksin kolme tai neljä eri kieltä, kankeasti ja kirjoitus- virheineen. Miehen raporttien tyyli ei auttanut: pahimmil- laan hänen raportit olivat joko hyvin yleispiirteisiä tai painvastoin täynnä diplomaattista nippelitietoa, jotka Holma oleti helsinkiläisten päätöksentekijöiden ymmär- tävän. Parhaimmillaan Holma oli kuitenkin rikas tietoläh- de ranskalaisista ja eurooppalaisista diplomatista kehi- tyksistä, joka osasi hyvin tiivistää Suomen dilemmaa 1930-luvun Euroopassa.

13. Irja Spira, *Pariisin taivaan alla. Suomalaisen lehtinai- sen ”muisteluksia”*. WSOY 1989, 62.

14. Matti Kurjensaari tiivistää hyvin pilansekaisen kun- nioituksen, jota Holma ammattikuntansa edustajana her- rätti 1930-luvun Suomessa: ”Kun Pariisin-lähettiläs Harri Holma 20-luvulla valkoiisiin damaskeihin ja bonjouriin pukeutuneena sipsuttelevin askelin ranskalainen hymy huulilla liikkui eduskunnan kahvilassa, takapenkkiäiset ihailivat: siinä meillä vasta diplomaatti!”. Ks. Matti Kurjen- saari, *Kansankunnan kaapin päällä*. Tammi 1969, 208. Mo- nille Suomessa Holma edusti Harold Nicolsonin kuvaile- maa diplomaattia, joka menettää kontaktit kotimaahan-

maan aikaan kosmopoliitti Holma oli silmätikkuna niin Svinhufvudin ja Paasikiven oikeistolle kuin Tannerin sosialidemokraateille tai Kallion Maalaisliitolle. 1920-luvun lopun jälkeen Pariisi myös menetti merkityksensä Suomen ulkopoliitiikassa: Ranskan ja Neuvostoliiton vuonna 1935 allekirjoittama sopimus myrkytti Ranskan-suhteita, joista oli puuttunut substanssia jo tätä ennen. Suomalaisella poliittisella ja älyllisellä kentällä Ranskaa oudokuttiin poliittisista, kulttuurisista ynnä muista syistä – Helsingistä nähden oudon sekava Välimeren rantamaa nähtiin enenevissä määrin Saksan varjossa.¹⁵

Suomessa ambivalentiksi koettu Holma onnistui kuitenkin hyvin juurtumaan Ranskaan. Hänestä otetuissa harvoissa kuvissa Holma esiintyy aina vakavana, omissa ajatuksissaan olevana tai arvonsa tuntevana lähettiläänä, ja Yhdysvaltojen lähettilään William C. Bullittin mukaan hän näytti ”kiltitä, ujolta, pieneltä kaverilta”.¹⁶ Holma nautti kuitenkin seurapiirielämästä, hyvästä ruoasta, taiteesta sekä kauniiden ja älykkäiden naisten seurasta: lähettilään seurallisuus ja kielitaito avasivat ovet sisäpiireihin hänelle ja hänen vaimolleen Alli Holmalle, joka oli aina läsnä lähetystön sosiaalisessa elämässä ja omaksui selvästi roolinsa pyyteettömänä, arkiasioita hoitavana lähettilään rouvana.

Holma keräsi kontakteja ranskalaisen kulttuurieliitin parissa samoin kuin poliittisissa piireissä. Osa vuorovaikutussuhteista oli ”periytynyt” hänelle Enckellin ajalta tai jopa itsenäisyyttä edeltäneeltä ajalta. Esimerkiksi oikeustieteilijä, Ranskan ulkoasiainministeriön asiantuntija Albert de Lapradelle kiinnostui Suomen asiasta jo vuosisadan vaihteessa, samoin kuin toimittaja René Puaux, kansanedustaja ja vaikutusvaltainen Lyonin pormestari Édouard Herriot sekä kansanedustaja Henry Franklin-Bouillon.¹⁷ Holma hoiti myös kontakteja erityisesti Ranskan talouselämän johtoon ja kulttuuriporvaristoon. Jotkut verkostot tulivat ahkeran seuralämän kautta, kuten esimerkiksi yhteydet aristokraattiin De la Rochefoucault -perheeseen; toiset

taas syntyivät sattumalta. Holmalla oli esimerkiksi läheiset kontaktit diplomaattiperhe Peretti de La Roccaan, jonka poika oli naimisissa liikemies Allan Hjeltin tyttären kanssa,¹⁸ sekä viinin ja luksustuotteiden tuottaja Kilian Hennesseyyn, jonka ensimmäinen vaimo oli suomalainen Gunnel Skogstedt.¹⁹ Nämä monimutkaiset, mutta kärsivällisesti vaalitut verkostot ankkuroivat Holman perheineen ranskalaisen yhteiskunnan eliittiin.

Holman verkostot ulottuivat myös Ranskan politiikan ja ulkopoliitiikan johtoon. Lähettiläs oli luonnollisesti tuttu hahmo ulkoasiainministeriössä, parlamentin molemmissa kamareissa ja armeijan esikunnassa, joissa rutiinikäynnin antoivat tilaisuuksia tuoda esille suomalainen näkökulma. Vuonna 1930 esimerkiksi silloin lähetystösihteerinä Pariisissa toiminut Ragnar Numelin kuvailee tapaamistaan Ranskan Ulkoasiainministeriön taloudellisten ja poliittisten asioiden varajohtajan André Laboulaye’in kanssa.²⁰ Tapaamisen lopussa Laboulaye ”[...] kysyi

sa: ”a denationalised, internationalised, and therefore dehydrated, an elegant empty husk”. Harold Nicolson, *The Evolution of Diplomatic Method*. Constable & co 1954, 78–79.

15. Ks. Erkka Railo & Ville Laamanen (toim.) *Suomi muuttuvassa maailmassa. Ulkosuhteiden ja kansallisen itseymmärryksen historiaa*. Edita 2010, 164–169; Vesa Vares, Pikkumainen Marianne. Suomalaisen oikeiston näkemyksiä Ranskasta vuosina 1918–1923. Teoksessa Louis Clerc & Kristina Ranki (toim.) *Suomalaisten Ranska. Kaunis Tuntematon*. Ajatus Kirjat 2008, 133–158.

16. ”A nice, timid, little fellow”: William C. Bullitt, *For the President, Personal and Secret*. Houghton Mifflin 1972, 396–397.

17. Ks. Louis Clerc, A Feeling for Justice. French Reactions to the ”Finnish Cause” between 1870 and 1917. *Journal of Baltic Studies* 38:2 (2007), 235–254.

18. Ks. UMA, 49 K, kansio Peretti de la Rocca, ranskal. sekä UMA, 22 J, kansio Inger Peretti.

19. Krister Björklund & Olavi Koivukangas (toim.) *Suomalaiset Euroopassa*. Turun siirtolaisuusinstituutti 2008, 223. Gunnel Hennessy kuoli vuonna 1947, jonka jälkeen Kilian Hennessy meni uudestaan naimisiin.

20. HÄAB, Ragnar Numelin, Brev 10, Numelin Holmalle 31.7.1930.

Suomen oloista, joten minulla oli tilaisuus antaa lyhyt yleiskatsaus, jonka olin edeltäpäin valmistanut.” Tiskin toisella puolella ranskalaiset viranomaiset, erityisesti aristokraattisemmat ja vanhan koulukunnan edustajat²¹ saattoivat tulla hyviksi ystäviksi (Laboulaye’lla oli pitkin 1930-lukua kirjeenvaihtoa Holman kanssa), ottaa vastaan annettuja tietoja ja hyödyntää niitä päätöksenteossa: 1930-luvulla Ranskan edustus Suomessa oli hieman epäjärjestyksessä ja suomalaiset toimivat Pariisissa usein ministeriön tärkeinä tietolähteinä Suomen oloista. Pienestä maasta, jonka kanssa Ranskalla oli vain vähäistä kanssakäymistä, ei tarvittu paljoakaan tietoa muutoin kuin poikkeusaikoina. Holma oli myös hyvissä väleissä monien sotilaiden kanssa, joille Suomi saattoi jo 1930-luvulla toimia varoittavana esimerkkinä Neuvostoliiton kaksinaamaisuudesta tai Lapuan-liikkeen myötä myös esimerkkinä rehdistä kansasta, joka sai omat kommunistinsa ruotuun tinkimättä demokraattisista instituutioistaan.²² Holman verkostojen laajuus kiinnitti pitkään Helsingissä asuneen Jean-Louis Perret’n huomion, ja hän kirjoittikin ystävälleen ”suomalaisesta propagandasta”.²³

Seuraelämän verkostojaan hyödyntäen Holma pyrki levittämään kuvaa Suomesta kulttuurisesti kehittyneenä, taloudellisesti kehittyvänä ja demokraattisena. Samalla pieni maa piti esittää osana rauhallista, puolueetonta Pohjolaa, jonka maiden ulkopoliittikka pyrki rauhoittamaan kansainvälisiä suhteita.²⁴ Yksi esimerkki Holman loogiikasta on helmikuussa 1931 kirjoitettu kirje, jossa hän pyytää rahoitusta osallistuakseen suomalais-ranskalaiseen konferenssisarjaan Suomi-aiheisella esityksellä.²⁵ Kirjeessään Holma kuvaillee, miten esitys tässä konferenssisarjassa olisi erinomainen tilaisuus tuoda esille Suomen viime aikojen kehitystä valistuneelle ranskalaiselle yleisölle sekä laajentaa lähetystön verkostoja vaikutusvaltaisten piirien keskuudessa. Yleinen logiikka oli siis se, että tietynlaisen Suomi-kuvan levittäminen olisi hyödyksi Suomelle myös kriisiaikana. Eri tilaisuuksien aikana piti osata selit-

tää Suomen asioita ”läpi kysymysten alati vuotavan virran”.²⁶ Kalevala-kutsut, itsenäisyyspäivät, julkaisutilaisuudet ynnä muut antoivat sekä Harri että Alli Holmalle tilaisuuksia esiintyä ja edustaa sekä levittää sanomaa Suomesta ja suomalaisuudesta. Näissä ponnistuksissa Holman toimintatavat olivat samanlaiset kuin Baltian maiden lähettiläillä, erityisesti Viron Pariisin-edustajalla.²⁷

Sosiaaliset verkostot olivat tärkeitä senkin takia, että Ranskan lehdistön julkaisemat propaganda-artikkelit maksoivat paljon ja lehtimiesten kaikille tuttu ahneus vähensi artikkeleiden propaganda-arvoa. Holma kirjoitti itse, ettei hän uskonut mahdollisuuteen järjestää laajaa lehdistöyhteistyötä, yhtäältä taloudellisista syistä ja

21. Isabelle Dasque kuvailee hyvin Ranskan UM:n sisäistä kehitystä ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Voidaan olettaa, että Holma oli eniten kotonaan 20–30-luvulla pikku hiljaa väistyvän vanhemman diplomaattisukupolven keskuudessa. Ks. Isabelle Dasque, *A la recherche de Monsieur de Norpois. Les diplomates de la République, 1871–1914*. Pariisi-V/Sorbonnen yliopisto 2005.

22. Holma työskenteli pitkään saadakseen Lauri Ingmanin kirjan Lapuan liikkeestä käännettyä ranskaksi, ja hyödynsi sitä monissa tilaisuuksissa selittääkseen ranskalaisille liikkeen luonnetta ja kehitystä.

23. Kansalliskirjaston käsikirjoituskokoelmat (KKK), Maurice de Coppel’n kokoelma 40.32, Jean-Louis Perret de Coppel’lle, 10.7.1924; ks. myös Clerc 2011, 143–150.

24. Ulkoasiainministeriön lehdistöosaston johtajana toimiva Urho Toivola kirjoitti vuonna 1938 kansainväliseen aikakauslehteen, että pienet maat ovat vaihtoehto suur maiden valta-politiikkaan: ”aineellinen ja sotilaallinen valta”, hän tiivisti, ”ei voi eikä saa päättää yksin ihmiskunnan tulevaisuudesta” (*Le Nord, Revue internationale des pays du Nord*, v.1/1938, 131, käännös ranskasta).

25. UMA, 19 G 57-1921-1931, Suomalais-ranskalainen lounas *Cercle Interallié*-nimisessä klubissa 27/2-1931, Harri Holman kirje Hjalmar Procopé’lle 20.2.1931.

26. HÅAB, Ragnar Numelin, Brev 10, Holma Ragnar Numelinille 29.1.1928.

27. Viron propagandatoiminnasta Pariisissa maailmansotien välillä ks. Julien Gueslin, *La France et les petits Etats baltés. Réalités baltés, perceptions françaises et ordre européen (1920–1932)*. Paris I/Sorbonne 2004, 47–58, 504–553, <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00126331/document> (1.2.2016).

toisaalta STT:n sekasortoisen tilanteen vuoksi.²⁸ Holma kuitenkin käänsi, ideoi tai suorastaan tilasi Suomi-aiheisia materiaaleja sekä ranskalaiselta lehdistöltä että kustantajilta.²⁹ Lähetystö kohteli erityisen hyvin kääntäjiä, suomalaisia tai ranskalaisia, joista useimmilla oli vanhoja Suomi-kytköksiä: Irja Spiraa, mutta myös esimerkiksi Suomessa pitkään asuneen, Ranskan entisen konsulin Jean Poirot'n leskeä käytettiin vielä 1930-luvulla kääntämään tekstejä. Vaikka lähetystö ei pystynyt koordinoimaan kaikkea Suomi-aiheista tiedotusta Pariisissa, se toimi usein tietolähteenä ranskalaisille. Holman kirjeenvaihdossa pohditaan usein näitä kysymyksiä: miten ohjata Ranskan lehdistön Suomi-aiheisia artikkeleita, miten tuoda esille sensaatiouutisten lisäksi myös ”sivistysuutisia”³⁰ Suomesta, miten saada julkaisut koordinoitua, miten saada STT ja ranskalainen tietotoimisto Havas toimimaan yhdessä ja niin edelleen.

Propagandatoimintaan ja sen tuloksellisuuden vaikutti kuitenkin Ranskan yleinen poliittinen kehitys. Suomen ja Ranskan väliset poliittiset ja taloudelliset suhteet huononivat 1930-luvun lopussa. Ranskassa vallitsi enimmäkseen suosiollinen käsitys Suomesta, mutta Suomen vuoden 1938 päätös luopua yhdessä Oslon ryhmän kanssa Kansainliiton sanktiojärjestelmästä aiheutti Ranskassa vähintään yhtä suurta närkästystä kuin vuonna 1935 allekirjoitettu Ranskan ja Neuvostoliiton sopimus oli aiheuttanut Suomessa. Vuonna 1939 käydyt Ranskan, Ison-Britannian ja Neuvostoliiton turvatakuukeskustelut nähtiin myös Suomessa vaarallisina. Suomalaiset olivat hyvin varovaisia kannanotoissaan ja pyrkivät kaikin tavoin saamaan selville ranskalaisen neuvotteluosapuolen aiheet, jotka nämä puolestaan pyrkivät salaamaan. Keväällä ja kesällä 1939 tunnelma oli kuin parisuhteessa, jossa toinen pettää ja toinen epäilee hiljaa.

Ennen talvisodan alkua jännitteet lisääntyivät vielä entistään, kun ranskalaiset yrittivät painostaa suomalaisia uskomaan, että yhteistyö Moskovan kanssa oli välttämätöntä saksalaisen

vaaran vuoksi. Talvisodan edellä ja erityisesti Molotov–Ribbentrop-sopimuksen jälkeen tilanne kuitenkin muuttui nopeasti niin lehdistössä kuin ranskalaisessa johtoportaaassakin. Lehdistö, joka oli kritisoinut kesällä Suomen ”jääräpäisyyttä” Moskovan vaatimusten suhteen, pettyi Saksan ja Neuvostoliiton sopimukseen. Tästä seurasi dramaattinen linjanmuutos lehdistön alkaessa uudestaan kehua Suomea. *Revue des deux Mondes*, suurlevikkiset *Le Petit Journal*, *Le Temps* tai *Le Figaro* tunsivat jo vanhastaan Suomen ja antoivat sille taas palstatilaa. Jopa toimittaja Geneviève Tabouis, väsymätön Hitlerin kritisoija sekä Ranskan ja Neuvostoliiton sopimuksen puolestapuhuja, kehui Suomea *L'Oeuvre*-lehdessään.

Lähetystö sodan alussa

Kun talvisota alkoi marraskuussa 1939, tilanne lähetystössä oli Holman omien sanojen mukaan kaukana ihanteellisesta. Lähetystön lehdistötäseä Torsten Tikanvaara oli Holman mukaan kokematon ja suhdetta Ranskan hallitukseen räsittivät edellisen vuoden vaikeat kiistat.³¹ Suo-

28. Pekkarinen & Lähteenkorva 2004, 38–40; Claude Belanger et al. *Histoire générale de la presse française III. De 1871 à 1940*. PUF 1972, 486–490, 499–500; UMA, 5 C, kansio 6, Enckell UM:lle, raportti 38, lokakuu 1919; UMA, 94 B, Ranska (1934–1949), Holma UM:lle, päiväämätön; HÅAB, Ragnar Numelin, Brev 10, Holma Numelinille, merkitty ”4.8” ilman vuotta – kirjeen sisältö viittaa siihen, että kirje olisi vuodelta 1929 tai 1930.

29. Ks. esimerkiksi kirjeenvaihto Jean-Louis Perret'n 1930 kirjasta, jossa UM ja lähetystö junailivat kirjan kirjoittamisen, tarkistamisen ja julkistamisen: UMA, 19 C, kansio Ranskankielinen Suomi-kirja. Perret'n kirjan lisäksi löytyy monta muuta julkaisua, joissa lähetystö toimi alullepanijana. Esimerkiksi Henri de Montfort'in teosta *Les nouvelles États de la Baltique* (A. Pedone 1933) tai Léon Agourtin kirjoitusta *L'Armée Finlandaise* (L'Officier de Réserve 1934) käsitellään seuraavissa arkistoissa: UMA, 5 C, 6, Carl Enckell UM:lle, raportti 43, 8–17.1.1920; KA, Harri Holman kokoelma, kansio 6, kirjeenvaihto de Bonnefoy-Sibourin kanssa sekä kirjeenvaihto Maurice ja Yseult de Coppet'n kanssa.

30. Termi on Holman: HÅAB, Ragnar Numelin, Brev 10, Holma Numelinille, ”4.8”.

31. HÅAB, Ragnar Numelin, Brev 10, Holma Numelinille, 27.4.1940.

men hallitus ei nähnytkaan Ranskaa merkittävänä vaikutusalueena: propaganda-asioita sodan alussa pohtimaan asetettu, opetusministeri Hannulan johtama, neuvottelukunta keskittyi tammikuun 1940 raportissaan lähinnä Pohjoismaihin, Saksaan, Englantiin ja Pohjois-Amerikkaan.³²

Sodan ensimmäisinä hetkinä Holma – samalla tavoin kuin Rudolf Holsti Genevessä – kuitenkin tulkitsi hallituksensa ohjeita kehotuksina saada ranskalaiset toimimaan jollakin tavalla Suomen hyväksi.³³ Helsingissä asia ei ollut niin selvä: vasta tammikuussa 1940 havahduttiin huomaamaan, että ”Holma ajaa asiaa ja on siinä käsityksessä, että me täällä suuresti kannatamme sitä.”³⁴ Vaikka Helsingin päättäjien mielipide asiasta oli epäselvä, Holma ajoi Suomen asiaa muun muassa Ranskan johtajien suuntaan.³⁵ Sodan ensimmäisinä päivinä lähettiläs sai vahvaa tukea William C. Bullittilta, joka kehotti häntä ottamaan yhteyttä Ranskan pääministeri Édouard Daladier’iin sekä Kansainliiton pääsihteerin Joseph Avenoliin.

Pääministeri Édouard Daladier oli tuohon aikaan poikkeuksellisen vahvassa asemassa, mutta myös luonteeltaan epävarma ja vaikutuksille altis; vaikka hän oli Saksaa vastaan käytävän sodan kannalla, hän epärii strategisissa yksityiskohdissa.³⁶ Ensimmäisen maailmansodan veteraanina ja monien muiden ranskalaisten tavoin kokemastaan syvästi järkyttyneenä Daladier halusi käydä mahdollisimman verenvuodatuksetonta sotaa, joka voitettaisiin väsyttämällä Saksa ja sen liittolaiset sekä saamalla mukaan puolueettomia maita. Samalla Daladier oli vähemmän helläkätinen Neuvostoliittoa kohtaan kuin hänen alaisinaan toimivat diplomaatit, jotka pitkin talvea 1939–1940 toivoivat Neuvostoliiton kääntyvän takaisin liittolaisten puolelle Saksaa vastaan.³⁷

Kaikissa aspekteissa Suomi tarjosi mahdollisuuksia, jota Holma, Bullitt sekä Mannerheimin edustajana Pariisiin joulukuun alussa saapunut eversti Aladár Paasonen toivat toistuvasti esille.

Pääministeri tapasi Holman jo sodan ensimmäisinä päivinä, jolloin lähettiläällä oli mahdollisuus vaikuttaa hänen näkemyksiinsä Neuvostoliiton ja Suomen välisestä sodasta.³⁸ Daladier aktivoi sen jälkeen diplomaatteja ja sotilaita, jotka muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta suhtautuivat kuitenkin epäriiden pääministerin aikeisiin Suomessa.³⁹

Holma osasi navigoida Ranskan johdon keskuudessa taitavasti ja painostaa niitä, jotka olivat alttiita kääntymään Suomen puolelle. Sekä hän että Paasonen korostivat Neuvostoliiton liittolaisuutta Saksan kanssa Molotov–Ribbentrop-sopimuksen jälkeen samoin kuin mahdollisuutta voittaa puolueettomia maita Ranskan rinnalle.⁴⁰ Aikaa myöten suurin osa Ranskan johtoa hyväksyi Daladier’n vanavedessä eräänlaisen ”skandiinaavisen manööverin”, joka tuli jo joulukuun lopussa Daladier’n sotasuunnitelmien näkyväksi

32. KA, Valtion Tiedotuslaitoksen arkisto, Ha:2, Opetusministeri Hannulan neuvottelukunnan mietintö 30.1.1940. Ks. myös joulukuun hallituksen ja ulkoasiainvaltiokunnan kokousten keskustelut: Manninen & Rumpunen (toim.) 2003.

33. Ks. Nevakivi 2000, 125–128.

34. Manninen & Rumpunen (toim.) 2003, 137.

35. Holma muistelee: KA, Harri Holma, kansio 37, Holma UM:lle, raportti 2, 6.2.1940.

36. Janine Bourdin & René Rémond (toim.) *Édouard Daladier, chef de gouvernement, actes du colloque de décembre 1975*. Presses de la Fondation Nationale de Sciences Politiques 1977, 222. Ks. myös Tala 2014.

37. Raymond Boyer de Sainte-Suzanne, *Une politique étrangère. Le Quai d’Orsay et Saint-John Perse à l’épreuve d’un regard, novembre 1938–juin 1940*. Viviane Hamy 2000, 188–189.

38. Ks. mm. Elisabeth du Réau, *Édouard Daladier, 1884–1970*. Fayard 1993, 402–405.

39. Ranskan UM:n valtiosihteerin avustaja Roger Boyer de Sainte-Suzanne tiivistää tilanteen kirjoittamalla, että pääasiassa Daladier veti takanaan sekä diplomaatit että sotilaat, jotka eivät ainakaan alussa seuranneet häntä kuin vastahakoisesti. Ks. Boyer de Sainte-Suzanne 2000, 209. Ks. myös Roland de Margerie, *Journal 1939–1940*. Grasset-Fasquelle 2010, 57–60.

40. Service historique de l’Armée de terre (SHAT), 7N2790, kansio Aide à la Finlande, Mannerheim Gamelinnille, 24.1.1940.

osaksi. Holma hyödynsi verkostojaan sekä Genevessä että Pariisissa. Genevessä yhteyshenkilöitä olivat eversti André Bach sekä edustajainhuoneen ulkoasiainkomission puheenjohtaja Jean Mistler, molemmat ankaria antikommunisteja, jotka raportoivat Kansainliittoon Suomen tilanteesta. Pariisissa Holma oli yhteyksissä Bachin kanssa.⁴¹ Hän myös antoi Suomi-tietoa eversti Somonille, joka tapasi Ranskan merivoimien päällikön amiraali François Darlanin avustajan 22.12.1939. Tapaamisessa miehet suunnittelivat mahdollista mairinnousua Petsamoon.⁴²

Holmasta, Paasosesta sekä lähetystön verkostoista tuli Ranskan johdon pääasiallinen Suomen tapahtumien tietolähde. Ranskan hallitus päätti ensin lahjoittaa sotamateriaalia Suomeen, sitten suunnitella intervention Petsamoon ja lopuksi toteuttaa helmikuun jälkeen laajan skandinaavisen operaation Ison-Britannian kanssa. Holma aktivoi myös verkostonsa parlamentissa, jossa sekalainen ryhmä edustajia vasemmistosta äärioikeistoon (Louis Deschizaux, Georges Scapini, Paul Faure, Georges Bonnet, de la Rocque, Léon Blum ynnä muut) puhui Suomen puolesta. Syyt innostuneisuuteen parlamentin penkeillä olivat moninaisia: yhdet halusivat sotia, toiset vastustaa Neuvostoliittoa, jotkut taas auttaa Suomea moraalisisista syistä. Monet, jotka olivat pitkään halunneet heikentää Daladier'tä, haistoivat verta poliittisissa vesissä – Suomesta tuli Ranskassa sisäpoliittinen lyömäase, jolla voitiin nujjia hallitusta. Lähetystölle nuo nyanssit eivät kuitenkaan merkinneet mitään niin kauan kuin Suomi sai tukea. Myös vanhat verkostot aina toimittaja Puaux'sta vaikutusvaltaiseen pormestari Herriot'n herätettiin jälleen henkiin: Herriot piti tammikuun 11. päivänä 1940 Suomea voimakkaasti puolustavan kovasanaisen puheen ranskalaisten kansanedustajien edessä.

Ranskan yhteiskunta Suomen asialla

Työ Ranskan johdon kanssa oli tärkeää, mutta Ranskan kansakunnan spontaanien reaktioiden kanavoiminen muodosti suurimman osan Hol-

man talvisodan aikaisesta toiminnasta. Hän keskittikin jo joulukuun alussa kaikki lähetystön resurssit ”mielipiteen kypsyttämiseksi Suomen auttamisen mielessä.”⁴³ Kolmen kuukauden aikana Holmaa haastateltiin,⁴⁴ hän kirjoitti, järjesti tapahtumia, esiintyi ja verkostoitui.

Joulukuun alun jälkeen lähetystö pyrki organisoimaan toimintaa, joka oli syntynyt spontaanisti erityisesti suomalaisen konsuliverkoston toimesta. Konsulit ja kunniakonsulit olivat kehittäneet toimintaa omatoimisesti tai ottaneet vastaan ranskalaisten spontaaneja aloitteita, mutta tammikuun alussa lähetystössä yritettiin järjestää toimintaa yhtenäisenä kampanjana. Tätä varten perustettiin ay-liikkeen edustaja Marcel Coulpier'n johdolla *Comité France-Finlande* tammikuussa 1940.⁴⁵ Komitean idea syntyi tammi-

41. Ranskalaisten virallisten diplomaattisten dokumenttien julkistavassa kirjassa Bachia kutsutaan jopa ”suomalaisten kontaktiksi ranskalaisessa päämajassa.” Kts. André Kaspi (toim.) *Documents Diplomatiques Français, 1er janvier-10 juillet 1940*. Peter Lang 2004, 976.

42. Service historique de la Marine (SHM), IBB2 207, kansio Ski, Colonel Somon/retour Auphan, 22.12.1939 sekä *Étude remise par M. Bouthellier au commandant Auphan, à titre personnel, Petsamo, une Salonique du Nord?*, päivämätön.

43. KA, Harri Holma, kansio 37, Holma UM:lle, raportti 2, 6.2.1940.

44. Esimerkkinä ”L'envoyé de Dimanche Illustré chez M. Harri Holma”, André Desmorget, *Le Dimanche Illustré*, 21.1.1940. Artikkelisi esittelee lyhyesti sotaa pienen ja rohkean kansan taisteluna suurta ja röyhkeää diktaattoria vastaan, eurooppalaisen sivilisaation puolustamista jne.

45. UMA, Suomen Avustuskomitea Ranskassa Talvisodan aikana, kansio 1, Comité de patronage, liste nominative des membres du comité; *ibid.*, kansio Comité de Direction, liste nominative des membres du comité; *ibid.*, kansio 2, kirjeenvaihto komitean toiminnasta. Coulpier on tutkijalle yhä mysteeri. Hän oli ay-liikkeen *Confédération Générale du Travailin* paikallinen johtaja, ja saattaa olla lähellä liikkeen sisäistä *Syndicats*-ryhmää eli René Belinin johtamaa antikommunistista ja korporatiivista haaraa. Liikkeen antikommunismi muuttui 1930-luvun lopussa pasifismiksi ja heräsi talvisodan aikana: Pascal Ory, *Les collaborateurs, 1940-1945*. Seuil 1976, 34, 135; Henry Rousso, *Vichy, l'événement, la mémoire, l'histoire*. Gallimard 2001, 179–181. Suomi sai itse asiassa suurelta osin tukea ryhmästä, joka sekoitti antikommunismia ja pasifismia

kuun alussa Holman, toimittaja Marthe Oulién, Coulpier'n ja heidän verkostojensa välisissä keskusteluissa.⁴⁶ Päätaavoitteena oli kerätä tavaraa ja rahaa Suomelle sekä koordinoita tapahtumia ja kampanjoita Ranskassa, siirtomaissa sekä Sveitsissä ja Belgiassa joulukuusta lähtien. Yksityiset ranskalaiset, mutta myös ja erityisesti järjestöt, kirkot ja instituutiot tekivät lahjoituksia.⁴⁷ Suurimmalle osalle ranskalaisia Suomi-into oli spontaani reaktio ”*drôle de guerre*” ankeassa tunnelmassa, mutta Holman 13 vuoden aikana kokoamat verkostot olivat hyödyksi tämän innon kehittämisessä ja kanavoimisessa. Komitean ja lähetystön aloitteesta Ranskan seurapiirit Pariisissa ja muualla söivät, juhlivat, keräsivät rahaa, konsertoivat, esiintyivät, kutoivat tai tanssivat Suomen hyväksi. Komitean järjestämät tilaisuudet kattoivat monenlaista toimintaa aina Edith Piafin konserteista *Musée de l'Homme*n konferensseihin, näytelmistä Sophie Mannerheimin konferensseihin, Henri Danjoun artikkeleista nyrkkeilytöteluihin.⁴⁸ Helmikuun 12. päivänä komitea järjesti ranskalaisten pormestarien järjestön kanssa ”Adoptoidaan Suomi!”-operaation, jolloin ranskalaiset kunnat keräsivät rahaa ja tuenosoituksia suomalaisille kunnille.⁴⁹ Komitean toiminta sai tukea ympäri Ranskaa ei-kommunististen ay-liikkeiden, sotilaiden ja kirkollisten järjestöjen keskuudessa.⁵⁰

Lista komitean johtohenkilöistä antaa hyvän käsityksen Holman verkostoista Ranskan poliittisessa, kulttuurisessa ja seurapiirilämässä. Komitean varsinaiseen johtokuntaan kuuluivat muun muassa kansanedustaja Paul Baudoin ja historian professori Gabriel Le Roy-Ladurie. Kunniatoimikunnassa istuivat muun muassa kansanedustaja Ludovic-Oscar Frossard,⁵¹ liike-elämän edustajat Kilian Hennessy ja Michel de la Marche, toimittaja Henry Bordeaux, marsalkka Franchet d'Esperey, kardinaali Verdier, ruhtinat taret de la Rocca ja Bourbon-Parme – kaikki, kuten tulee ilmi Holman 1930-luvun kirjeenvaihdosta, lähetystön seuraelämän vanhoja tuttuja. Toimittajat ottivat pääasiassa voimakkaasti kan-

taa Suomen puolesta sekä tammikuusta lähtien Suomen auttamisen puolesta. Toimittajille tarkoitettua toimintaa Suomessa tuettiin Pariisissa julkaisu- ja vaikutustoiminnalla ja vanhat kontaktit kuten Puaux ja toimittaja Henri de Montfort myös kirjoittivat lehtiin.⁵² Ranskankieliset julkaisut puolsivat Suomen auttamista ja kytkivät usein Neuvostoliiton vastustamisen Saksan lyömiseen, vaikka sekä Paasonen että Holma pyrkivät pitämään Saksan-kysymyksen erossa Suomen asiasta.⁵³

suhtautumisessaan sotaan Saksan kanssa: logiikka oli, että Saksa ei ole Ranskan oikea vihollinen, vaan pikemminkin potentiaalinen liittolainen oikeaa vihollista eli Neuvostoliittoa vastaan. Suomen asia talvisodan aikana löysi noissa ryhmissä erityisen hedelmällisen maaperän.

46. KA, Harri Holman kokoelma, kansio 45, Comité Central d'aide à la Finlande, Marthe Oulié Harri Holmalle, 13.1.1940.

47. Ks. lukuisia dokumentteja kokoelmissa KKK, Harri Holman kokoelma 324.1 sekä UM:n komitean arkistoissa.

48. Ks. dokumentteja kokoelmissa UMA, Suomen Avustuskomitea Ranskassa Talvisodan aikana, kansio 4, Journée nationale de la Finlande; Ibid., kansio 1, Ambulance France-Finlande; KA, Harri Holman kokoelma, kansio 45, Comité central d'aide à la Finlande; KA, yksityisarkistot, Ranskalainen ambulanssi, C 6:4.

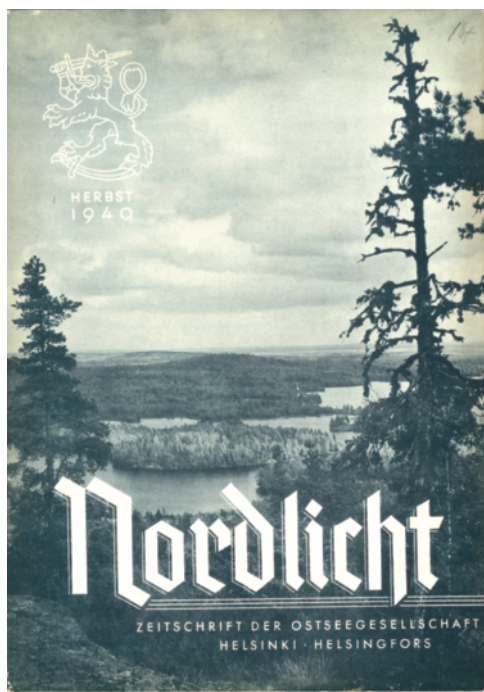
49. UMA, Suomen Avustuskomitea Ranskassa Talvisodan aikana, kansio 5, Adoptons la Finlande; ibid., kansio 1, esitysjuliste 17.2.1940, salle Pleyel, Henri Danjou.

50. Kts. SHAT 7N2790, kansio Comité militaire franco-finlandais. Rahakeräykset paljastuivat joskus, joskin harvoin, huijauksiksi. Tanskalaisen huijarin Tage Ellingerin tapaus on tuttu, mutta Holma mainitsee myös erään suomalaisen rouvan, joka Biarritzissa ja Lyonissa myi tavaraa ”Suomen hyväksi” mutta piti rahat itsellään. HÅAB, Ragnar Numelin, Brev 10, Holma Numelinille, 15.4.1940.

51. Entinen Ranskan Kommunistipuolueen pääsihteeri Frossard puhdistettiin puolueesta vuonna 1923, ja hän oli pitkään pyrkinyt saamaan Ranska kääntymään Neuvostoliittoa vastaan. Ks. Jean-Jacques Chevallier, Gérard Conac, *Histoire des institutions et des régimes politiques de la France de 1789 à nos jours*. Dalloz 1991, 458.

52. Kirjoittajina löytyy lähetystön vanhoja ystäviä: René Puaux (La résistance finlandaise et la SDN. *Revue des Deux Mondes*, 1.1.1940), de Montfort, André Adorjan, Marthe Oulié, Henry Danjou.

53. KKK, Jean Louis Perret'n kokoelma 705.2, Jean-Louis Perret'n päiväkirja, merkinnät 19.–29.12.1939; UMA, 5 C 6, Holma UM:lle, raportti 1, 7.1.1940; Jean-Louis Perret, *La Finlande en Guerre*. Payot 1940, 6–7, 207–208.

Kuva 2. Suomen tilanne kiinnosti ranskalaista lehdistöä talvisodan aikana, kuten näkyy tästä ranskalaisen *L'illustration*-lehden kansikuvasta. Talvisodan ja välirauhan aikana suomalaiset pyrkivät myös vaikuttamaan kansainväliseen mielipiteeseen julkaisemalla esimerkiksi saksankielistä mainos- ja propagandalehteä vuosina 1940–1944.

Reaktiot ja ryhmät olivat heterogeenisia, ja muun muassa vanha Suomi-harrastus, pienten maiden puolustus, pasifismi ja antikommunismi sekoittuivat niiden toiminnassa. Lähetystö kuitenkin toimi saadakseen kaikki toimijat vaikuttamaan samaan suuntaan eli painostamaan Ranskan hallitusta auttamaan Suomea. Sotaa edeltävä työ, jonka myötä Suomesta oli luotu kuvaa sekä patona kommunismia vastaan että sosiaalisesti ja kulttuurisesti kehittyneenä maana, kantoi hedelmää talvisodan syttyttyä.

Konteksti vai suomalaisten toiminta?

Muistelmissaan Irja Spira kuvailee helmikuun 1940 gaalailan, jonka komitea järjesti Pariisin Oopperataloon. Holma toimi isäntänä ja koko Pariisin seurapiiri kokoontui Suomea tukemaan. Sophie Mannerheimin esityksen jälkeen lavan verhot menivät kiinni, ja yleisö asettui katsomaan illan varsinaista kohokohtaa: kuuluisan

ohjaajan ja näyttelijän Sacha Guitryn uutta näytelmää *Valheen koulu*. Kun verho nousi uudelleen, Guitry seisoj lavalla yksin vino hymy huulillaan. Kiittäen yleisöä, joka oli maksanut hyvää tarkoitusta varten kerätyn pääsymaksun, hän ilmoitti että näytelmä ei valmistunut ajoissa. Kirjassaan Spira korostaa yleisön pettyneitä katseita – missä viipyi heille luvattu Guitryn viimeisin luomus? Hetkeksi Suomi ja urhoolliset lumisoturit oli unohdettu.⁵⁴

On vaikea tietää, voidaanko Irja Spiran muistiin tässä tarinassa täysin luottaa. *Se non è vero, è ben trovato*: ranskalaisten talvisota-into ei selitynyt pelkästään suomalaisten toiminnalla. Oopperaan tultiin katsomaan Guitrya enemmän kuin ujoa ja monille tuntematonta Sophie Mannerheimia. Suomi oli talvella 1939–1940 yhä kau-

54. Spira 1989, 120–121.

kainen, ja pääasiassa ranskalaiset näkivät talvisodan ja Suomen asian ranskalaisessa kontekstissa ja ranskalaisin ehdoin. Jotkut hakivat vuoden 1939 kulttuurisen ja poliittisen epävarmuuden kontekstissa puhdasta ja moitteetonta *cause célèbreä*, vastinetta ensimmäisen maailmansodan ajan Belgialle, johon samaistua. Toiset etsivät mahdollisuuksia ohjata Ranska ja Iso-Britannia sotaan Neuvostoliittoa vastaan. Daladier taas etsi tapoja edetä sodassa Saksaa vastaan, herättää puolueettomat ja napata Pohjois-Euroopan resurssit pois Saksan ulottuville. Talvisota ja lumivalkoinen Suomi tulivat otollisella hetkellä täyttämään tiettyä roolia mielikuvien, poliittisten kantojen tai ennakkoluulojen näytelmässä – pari kuukautta aiemmin tai myöhemmin, tai mikäli liittoutuneiden ja Neuvostoliiton kesän 1939 neuvottelut olisivat onnistuneet, mitätön rajakahakka Pietarin lähistöllä olisi tuskin edennyt etusivun aiheeksi.

Motiivien kirjo antaa aiheen pohtia Holman toimintaa ja yleensä suomalaisten diplomaattien toimintamahdollisuuksia kriisiajan propagandassa. Yhtäältä on ilmeistä, että Holmalla oli vaikutusta ranskalaisten politiikkaan. Siinä auttoi ratkaisevasti hänen sotaa edeltänyt maaperän muokkaamisensa. Suomen maine oli kiirinyt Ranskassa 1930-luvulla, ja lähettiläs osasi käyttää hyväkseen maan tarjoamia mahdollisuuksia aina Daladier'n epävarmuudesta ranskalaisen yhteiskunnan antikommunismiin ja tarpeeseen samastua demokraattisen taistelun esimerkkiin. Holman toiminta talvisodan aikana on siis esimerkki ilmiöstä, jota Patrick Salmon on kuvaillut omassa kirjassaan: pienen maan rauhanajan verkostot ja diplomaattien toiminta muokkaavat suurvaltojen näkemyksiä pienistä maista myös kriisiaikoina.⁵⁵ Silloin, kun suurvallan johtajien pitää reagoida, kansainvälisten suhteiden valta-asetelmat voivat joustaa, ja pieni maa voi vaikuttaa asemaansa ohjailemalla mielikuvia.⁵⁶

Sotivan Suomen tapauksessa mielikuvien ohjaileminen tapahtui ranskalaisen yhteiskunnan ja ranskalaisten debattien armoilla. Holma itse

kirjoitti jo 1930-luvun alussa: ”Ranskan lehdet mainitsevat Suomesta vain silloin kun jokin murha t.m.s. on tapahtunut.”⁵⁷ Talvisodan aikana ranskalaiset poliitikot ja ryhmät käyttivät sotaa sisäpolitiikkansa välineenä: eräät kritisoivat sen avulla hallitusta ja hallituksen sotapolitiikkaa, toiset näkivät mahdollisuuden tuoda esiin anti-kommunismiaan ja toiveita kääntää sota Neuvostoliittoa vastaan. Suomalaisille myönteinen verkosto puolestaan toi esiin sodan merkityksen länsimaisten ja myös Ranskalle tärkeiden arvojen puolustajana ja vaati siksi tukea Suomelle. Holma tunsu nuo asetelmat ja toimi niiden muodostamalla kentällä ollen samanaikaisesti myös niiden vanki. Rytin hallituksen ollessa varsin etäinen ja empivällä kannalla lähettiläs joutui toimimaan omalla vastuullaan. Pahimmillaan Holmaa käytettiin hyväksi, erityisesti sodan loppuvaiheessa, kun Ranskan ja Ison-Britannian johtajat menivät hyvin pitkälle yrityksessään saada suomalaiset jatkamaan sotaa ja pyytämään liittoutuneiden apua. Holma oli helposti vakuutettavissa, koska hän näki syntymässä olevan sodan enemmän eurooppalaisena sotana Neuvostoliittoa vastaan kuin Ranskan sotana

55. Patrick Salmon, *Scandinavia and the Great Powers 1890–1940*. Cambridge University Press 1997, 17: ”They (Germany and GB) pursued what they conceived to be the interests of their respective states in the light of a set of assumptions about the nature of their interests. [...] Without adding up to anything so precise as a ‘policy’ towards Scandinavia, such views inevitably coloured routine diplomatic exchanges in times of low international tension. In times of high tension, when politicians suddenly discovered an interest in Scandinavia and demanded advice from their professional advisers, they acquired much greater significance.”

56. Plamen Pantev, *The Fluid Nature of Smallness. Regulation of the International System and the Challenges and Opportunities of Small States*. Teoksessa Robert Steinmetz & Anders Wivel (toim.) *Small States in Europe. Challenges and Opportunities*. Ashgate 2010, 102–113. Kts. myös Steinmetzin ja Wivelin johdanto sivuissa 3–14.

57. HÅAB, Ragnar Numelin, Brev 10, Holma Numelinille, ”4.8” n.d.

Saksaa vastaan.⁵⁸ Hänen osittain aloittamansa kehitys tuntui lopuksi vyöryvän hänen päälleen.

Talvisodan loppuessa Suomi katosi ranskalaislehtien etusivuilta jo maaliskuussa 1940. Talvisodan muisto oli kuitenkin ehtinyt iskostua eräänlaiseen ranskalaisten kollektiiviseen Suomi-tietoisuuteen osaksi Sibeliuksen, Paavo Nurmen, saunan ja eksoottisten metsämaisemien maailmaa. Urho Kekkosen vieraillessa Pariisissa vuonna 1962 isäntien joukossa oli monta, jotka ottivat puheeksi suomalaisten ”urhoollisen taitelun”.⁵⁹ Tässäkin näkyvät havainnollisesti pienen maan maineenhallinnan mahdollisuudet ja vaikeudet: talvisota ei vuonna 1962 enää ollut se, mistä suomalaiset halusivat tulla muistetuksi, vaan suomalaiset diplomaatit yrittivät pyrkiä pois saunasta, Sibeliuksesta ja talvisodasta. Kymmenen vuotta myöhemmin pitkä suomettu-

58. Kirsi Houry, ”Yllätysten virvatulta”. *Harri Holma Suomen Vichyn lähettiläänä 1940–43*. Pro gradu -tutkielma. Poliittinen historia. Turun yliopisto 2006, 51.

59. Ks. esim. Pariisin pormestari Pierre-Henri Taittinger’in puhe Kekkosen kunniaksi järjestetyllä vastaanotolla Christian Séranot (toim.) *Mémoires d’avenir. Cinquante ans d’amitié franco-finlandaise, 1947–1997*. Stock 1997, 29–32. – *Nyt julkaistu Louis Clercin artikkeli on käynyt läpi tieteellisen vertaisarvioinnin.*

miskeskustelu loi toisen esimerkin siitä, miten suomalaisten kontrolli omasta maakuvasta on parhaassakin tapauksessa rajallinen, ja aina riippuvainen muiden maiden intresseistä. Suomen maakuvan kehittäjiä suruksi ulkomaalaiset eivät tunnu koskaan oppivan.

Abstract “Under any circumstances do not obstruct Holma in Paris!”: The propaganda in the Finnish embassy in Paris before and during the Winter War

This text considers the role of Ambassador Harri Holma and the personnel of the Finnish embassy in Paris in provoking and supporting French support for Finland during the 1939–1940 war between Finland and the Soviet Union. It examines how Holma’s action during this conflict continued his pre-war efforts at presenting Finland, its international position, culture and domestic situation to a French audience. The text considers Holma’s role in a specific context, France in the winter 1939–1940, trying to parse what can be put to the ambassador’s credit and what depended solely on this French context. It concludes that Holma’s 13 years’ experience and networks in France helped him have an influence on France’s reactions at many levels. The article hopes to contribute to a more balanced vision of Finland’s foreign relations in the late 1930s, and generally of small states in international relations.

Keywords: Finland, France, 1930s, Winter War, foreign relations, Finnish embassy in Paris

TK-mies Reino Tenkanen kuvaa ilmavalvontalottota Laatokan itätaivasta vasten. Kuvaaja: Carl Rosenqvist. Lähde: SA-kuva, kuvat JSdia373 ja JSdia182.